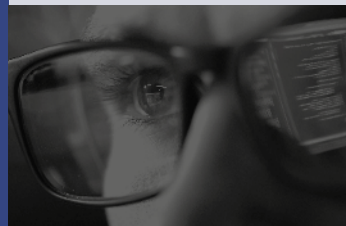

ДОКЛАД ОТНОСНО ОСНОВНИТЕ ПРАВА – 2023 г.

През 2022 г. отбелязахме както напредък, така и неуспехи по отношение на защитата на основните права. В Доклада на FRA относно основните права (2023 г.) е извършен преглед на важните развития в областта, като са посочени както постиженията, така и областите, които все още пораждаат загриженост. В настоящата публикация са представени становищата на FRA относно основните промени в обхванатите тематични области и обзор на доказателствата в подкрепа на тези становища. По този начин е направен стегнат, но съдържателен преглед на основните предизвикателства в областта на основните права, пред които са изправени ЕС и неговите държави членки.

СТАНОВИЩА НА FRA

1 [Фокус]

Последици за ЕС от войната в Украйна в областта на основните права

4

Прилагане и използване на Хартата на национално равнище

7

Равенство и недискриминация

10

Расизъм, ксенофобия и свързани с тях прояви на нетърпимост

13

Равенство и приобщаване на ромите

17

Убежище, визи, миграция, граници и интеграция

19

Информационно общество, неприкосновеност на личния живот и защита на данните

22

Права на детето

25

Достъп до правосъдие: права на жертвите и независимост на съдебната власт

27

Тенденции при прилагането на Конвенцията за правата на хората с увреждания

Текстът е завършен през април 2023 г.

Нито Агенцията на Европейския съюз за основните права, нито лице, действащо от нейно име носят отговорност за евентуалното използване на предоставената по-нататък информация.

Люксембург: Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.

Print	ISBN 978-92-9489-044-3	ISSN 2467-2378	doi:10.2811/425193	TK-AM-23-001-BG-C
PDF	ISBN 978-92-9489-051-1	ISSN 2467-2602	doi:10.2811/882847	TK-AM-23-001-BG-N

© Агенция на Европейския съюз за основните права, 2023 г.

Възпроизвеждането е разрешено, при условие че се посочва източникът.

За използването или възпроизвеждането на снимки или други материали, които не са обект на авторско право на Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA), е необходимо да се иска разрешение пряко от носителите на това авторско право.

Източници на снимките:

Корица: Insta_photos/iStock; Gorodenkoff/iStock; Louis Gouliamaki/AFP via Getty Images

Страница 1: © Louis Gouliamaki/AFP via Getty Images

Страница 2: © Katya Moskalyuk/Global Images Ukraine via Getty Images

Страница 3: © Hatim Kaghat/BELGA MAG/AFP via Getty Images

Страница 4: © Европейски общности

Страница 4: © Monkey Business/Adobe Stock

Страница 6: © Hunterframe/Adobe Stock

Страница 7: © Maskot/Getty RF

Страница 9: © Valentinrussanov/iStock

Страница 10: © CarlosBarquero/Adobe Stock

Страница 11: © Attila Kisbenedek/AFP via Getty Images

Страница 12: © Markus Scholz/picture alliance via Getty Images

Страница 13: © Serhii Hudak/Ukrinform/Future Publishing via Getty Images

Страница 15: © Attila Kisbenedek/AFP via Getty Images

Страница 16: © El Medina/AFP via Getty Images

Страница 17: © Eric Lalmand/BELGA MAG/AFP via Getty Images

Страница 18: © Jens Büttner/picture alliance via Getty Images

Страница 19: © Gorodenkoff/iStock

Страница 20: © DC Studio/Adobe Stock

Страница 21: © Peter Cade/Getty RF

Страница 22: © Dominika Zarzycka/SOPA Images/LightRocket via Getty Images

Страница 23: © Javier Fergo/picture alliance via Getty Images

Страница 24: © Stock Rocket/Adobe Stock

Страница 25: © Jan Woitas/picture alliance via Getty Images

Страница 26: © Uli Deck/picture alliance via Getty Images

Страница 27: © Halfpoint/iStock

Страница 28: © insta_photos/iStock

ПОСЛЕДИЦИ ЗА ЕС ОТ ВОЙНАТА В УКРАИНА В ОБЛАСТТА НА ОСНОВНИТЕ ПРАВА

Непровокираната агресивна война на Русия срещу Украйна доведе до масово вътрешно и външно разселване на населението. Близо 8 милиона души, бягащи от Украйна, пристигнаха в Европа. От тях близо 4 милиона са получили временна закрила в ЕС. Това разселване предизвика огромна вълна от подкрепа и солидарност от страна на правителствата, местните власти и обществото като цяло.

ЕС задейства Директивата за временната закрила за първи път от приемането ѝ през 2001 г. В случай на масово навлизане и липса на възможност за връщане, тя дава на разселените поради войната лица право на законно пребиваване и достъп до работа, жилищно настаняване, социално подпомагане, образование и здравеопазване. Тъй като огромното мнозинство от хората, бягащи от Украйна, са жени — много от които носят отговорност за грижите за деца и/или възрастни хора — предоставянето на достъп до специфични услуги трябва да бъде съобразено с аспектите на пола и да е целенасочено. Услугите трябва също така да включват подкрепа за лицата, които са били подложени на сексуално насилие и експлоатация.

Агенцията на ЕС за основните права (FRA) стартира поредица от дейности за определяне на предизвикателствата и за предлагане на решения за всички аспекти, обхванати от Директивата за временната закрила и от законодателството на ЕС относно трафика на хора, престъпленията от омраза и правата на жертвите на престъпления, като всички те се прилагат спрямо лицата, ползващи се от временна закрила.

Лицата, ползващи се от временна закрила — мнозинството от които са жени и деца — трябва да имат достъп до подходящо настаняване или, ако е необходимо, да им бъдат предоставени средства за жилищно настаняване, както е предвидено в член 13 от Директивата за временната закрила. Освен това Хартата на основните права на ЕС („Хартата“) защитава правото на помощ за жилище, за да се гарантира достойно съществуване за всички, които не разполагат с достатъчно средства (член 34).

В няколко държави членки обаче все още съществуват пречки пред осигуряването на подходящо и безопасно настаняване. Това са по-специално трудности при изготвянето на дългосрочни договорености, осигуряването на достъп до помощ за жилища и систематичното проучване на частните доставчици на услуги по настаняване. Констатациите от проучването на FRA от 2022 г. *Fleeing Ukraine* (Бягство от Украйна) потвърждават това: към момента на проучването шест от 10 респонденти са пребивавали в частен апартамент или къща. Липсата на неприкосновеност на личния живот (отбелязана от 36 % от респондентите) и липсата на тиха/отделна стая, в която децата да учат (отбелязани от 23 % от респондентите), са посочени като проблеми. Освен това повече от половината от респондентите е трябвало да платят за своето настаняване изцяло или частично.

СТАНОВИЩЕ 1.1 НА FRA

Предвид специфичните нужди на разселените лица, бягащи от руската инвазия в Украйна, държавите — членки на ЕС, следва, когато е възможно, да дадат приоритет на намирането на подходящо настаняване, пригодно за дългосрочни цели. Държавите — членки на ЕС, следва да проверяват дали частните жилища са достъпни, безопасни и подходящи, особено за жени и деца. Лицата, които предлагат жилища, следва да получават някаква форма на финансово или друго обезщетение.

Успешните решения за жилищно настаняване на разселени лица от Украйна следва също така да послужат за основа на дългосрочните стратегии за справяне с недостига на жилища в по-общ план за кандидатите за убежище в много държави членки. Насоките и подкрепата, предоставяни от съответните агенции на ЕС, като например FRA и Агенцията на Европейския съюз в областта на убежището (EUAA), могат да помогнат за прилагането на такива мерки по начин, който зачита основните права.

СТАНОВИЩЕ 1.2 НА FRA

Държавите членки следва да подпомагат лицата, ползващи се от временна закрила, при намирането на работа при регистрирани работодатели, отговаряща на техните квалификации и умения. Това би могло да се осъществи чрез по-нататъшно популяризиране на пилотния проект за резерв на ЕС от таланти, създаден от Европейската мрежа за сътрудничество в областта на услугите по заетостта (EURES) към Европейския орган по труда (ЕОТ). Този пилотен проект улеснява постигането на съответствие между уменията на лицата, ползващи се от временна закрила, и регистрираните работодатели. За да се защитят разселените лица от риска от експлоатация на работното място, ЕОТ и инспекциите по труда на държавите членки следва да засилят и активизират сътрудничеството си, включително чрез съвместни инспекции във високорискови сектори. Инспектирането на труда следва да се осъществява с цел подобряване на предоставянето на информация и като възможност за повишаване на осведомеността, наред с действията по наблюдение и прилагане на законодателството по отношение на условията на труд.

СТАНОВИЩЕ 1.3 НА FRA

Държавите — членки на ЕС, следва да увеличат усилията си, за да гарантират, че разселените деца от Украйна са интегрирани в обикновени училища и детски заведения възможно най-рано при надлежно отчитане на техния език и култура. Особено внимание следва да се обърне на децата с увреждания, особено на онези, които живеят в институционални заведения, за да се гарантира, че техните специфични нужди от достъпност и допълнителна подкрепа са надлежно удовлетворени. Тази интеграция би улеснила социализацията им и би добавила нормалност към тяхното ежедневие. Следва да се използват национално финансиране и финансиране от ЕС за осигуряване на езикови курсове, увеличаване на броя на служителите и увеличаване на капацитета за грижи за децата и училищния капацитет.

Съгласно член 12 от Директивата за временната закрила общото национално законодателство на държавите членки, приложимо към възнаграждението, достъпа до системите за социална сигурност, свързани с дейности на наети или самостоятелно заети лица, и други условия на заетост, трябва да се прилага и за лицата, ползващи се от временна закрила. Членове 1 и 31 от Хартата гарантират основните права на човешко достойнство и на справедливи и равни условия на труд.

Като цяло обаче две трети от респондентите в проучването на FRA от 2022 г. *Fleeing Ukraine* (Бягство от Украйна) на възраст 16+ години не са били на платена работа към момента на проучването. Сред лицата, които са били на платена работа, трима от 10 респонденти са изпитвали някаква форма на експлоатация на работното място. В предходните проучвания на FRA беше установено, че тези нарушения не винаги се наказват адекватно и че Директивата за санкциите срещу работодателите защитава само мигрантите с нередовен статут от тежка експлоатация в трудовите правоотношения.

Съгласно член 14 от Директивата за временната закрила държавите — членки на ЕС, се задължават да предоставят на децата, които се ползват от временна закрила, достъп до образование при същите условия, при които то се предоставя на собствените им граждани. Въпреки това записването в училище на деца, разселени от Украйна, продължава да е слабо поради липса на училищни помещения, недостатъчен персонал или езикови бариери.

Почти две трети от децата, разселени от Украйна, посещават онлайн обучение, предоставено от украинските органи, както е видно от констатациите от проучването на FRA от 2022 г. *Fleeing Ukraine* (Бягство от Украйна). Повече от една четвърт от лицата на възраст 12–15 години отбелязват, че основната причина за непосещаване на училище е липсата на стабилно място за живеене, а една пета посочват като основна причина това, че не са приети в училище.

Липсата на детски заведения е също така важна пречка пред достъпа до заетост, особено за жените, представляващи по-голямата част от възрастните, разселени от Украйна, което се потвърждава от проучването на FRA от 2022 г. *Fleeing Ukraine* (Бягство от Украйна).

По-голямата част от 4-те милиона души, избягали от руската агресивна война срещу Украйна, които са се регистрирали за временна закрила или подобни национални схеми за закрила в ЕС до края на годината, са жени — много от тях с отговорности за грижи за деца и/или възрастни хора. Според резултатите от проучването на FRA от 2022 г. *Fleeing Ukraine* (Бягство от Украйна) една от основните пречки пред достъпа до заетост, наред с недостатъчното владение на езика на приемащата държава, са задълженията, свързани с полагането на грижи. Въпреки това в мерките на държавите — членки на ЕС, тази перспектива за равенство между половете и специалните нужди на разселените жени е отчетена неравномерно.

Бяха установени и рискове от сексуална експлоатация в целия ЕС, като бяха докладвани и разследвани редица случаи. Съгласно член 20 (равенство пред закона) и член 21 (недискриминация) от Хартата на основните права на ЕС се изискват допълнителни усилия и положителни целенасочени действия от страна на националните органи, за да се гарантира широк равен достъп до всички права и услуги, предлагани от Директивата за временната закрила за всички разселени лица, бягащи от войната.

Съгласно член 17 от Директивата за временната закрила активирането на схемата за временна закрила на разселени лица, бягащи от войната срещу Украйна, не възпрепятства тези лица да упражняват правото си да подадат молба за предоставяне на убежище. Около една трета от респондентите в проучването на FRA от 2022 г. *Fleeing Ukraine* (Бягство от Украйна) са подали молба за предоставяне на убежище. Делът на лицата, които подават молби за предоставяне на убежище обаче варира в отделните държави — членки на ЕС.

Хората, които напускат места с конфликти и насилие, може да бягат от такива ситуации при обстоятелства и с определени характеристики, които ги определят като бежанци или други лица, ползващи се от международна закрила съгласно *достиженията* на правото на ЕС в областта на убежището. Както съображение 12, така и член 3, параграф 5 от Директивата потвърждават, че предоставянето на временна закрила не засяга правото на държавите членки да предоставят по-благоприятни статuti на закрила.

Продължителната война и последващата невъзможност за безопасно връщане, дори когато войната приключи, изискват от държавите членки да приложат трайни решения за защита на разселените лица след изтичането на срока на разширената временна закрила. Ако такива решения не бъдат приложени, разселените лица рискуват да се окажат в състояние на несигурност и без самостоятелни перспективи за интеграция в приемащите ги държави членки.

СТАНОВИЩЕ 1.4 НА FRA

Тъй като по-голямата част от хората, които бягат от руското нашествие в Украйна, са жени — много от които имат отговорности за полагане на грижи за деца и/или по-възрастни хора — предоставянето на достъп до специфични услуги трябва да бъде съобразено с аспектите на пола и да бъде целенасочено. Услугите трябва също така да включват подкрепа за лицата, които са били подложени на сексуално насилие и експлоатация. Въпреки че Директивата за временната закрила е изготвена по неутрален по отношение на пола начин, при прилагането от страна на държавите — членки на ЕС, на нейните разпоредби относно достъпа до жилищно настаняване, заетост, образование, здравеопазване и социални услуги не следва да се пренебрегват аспектите на пола. В усилията си в това отношение държавите членки следва да обмислят възможността да потърсят подкрепа от съответните агенции на ЕС, като например Европейския институт за равенство между половете (EIGE) и FRA.

СТАНОВИЩЕ 1.5 НА FRA

Държавите членки следва да гарантират, че се мобилизират значими правни възможности, за да се осигури плавен преход от статут на временна закрила към други статuti на закрила съгласно правото на ЕС или националното право, по устойчив начин, след като приключи схемата на ЕС за временна закрила. Използването на тези статuti на трайна закрила, включително групово определяне на статута и канали, водещи до дългосрочно пребиваване, следва да бъде подкрепено и от схеми за финансова подкрепа от ЕС, за да се намалят дългосрочните разходи за интегриране на разселените лица от Украйна в приемащите общества.

2

ПРИЛАГАНЕ И ИЗПОЛЗВАНЕ НА ХАРТАТА НА НАЦИОНАЛНО РАВНИЩЕ

Стратегията на ЕС за Хартата за периода 2020–2030 г. и свързаните с нея заключения на Съвета от 2021 г. продължават да бъдат основните документи, ръководещи съответните действия както на равнището на ЕС, така и на национално равнище. На национално равнище съдебните производства продължиха да се позовават на Хартата, а понякога и на законодателните процедури. Иначе използването на Хартата обаче остава ограничено.

Все още е трудно да се намерят примери за насочени към Хартата политики в националните, регионалните и местните администрации. Използването на средства от ЕС е изключение. В Регламента за общоприложимите разпоредби задължението за спазване на Хартата е много ясно формулирано. Друг важен елемент на Хартата на национално равнище е свързан с новоназначените звена за връзка по въпросите на Хартата в националните администрации.

Националните институции по правата на човека в избрани държави членки предоставиха експертни становища във връзка с Хартата в рамките на законодателни, административни или съдебни процедури. Националните институции в областта на правата на човека и гражданското общество обаче все още не разполагат с капацитет или осведоменост да използват по-активно Хартата в своята работа. Необходимостта от продължаващо съдебно обучение във връзка с Хартата изглежда се признава във все по-голяма степен и Европейската комисия осигурява финансиране за това.

Хартата се прилага на федерално, регионално и общинско равнище. В Стратегията на ЕС за Хартата за периода 2020–2030 г. се подчертава насърчаването на прилагането на Хартата на всички равнища. В този контекст обаче изглежда, че държавите членки нямат структуриран ангажимент към изпълнението на Стратегията за Хартата, като например определяне на ясни цели, етапи и срокове.

Добрите примери за редовно използване на Хартата на национално, регионално и местно равнище са ограничени. Те са свързани предимно с мониторинга на използването на средствата на ЕС. Изглежда, че липсват интегрирани действия на всички равнища на изпълнителната власт, както се призовава в заключенията на Съвета от 2021 г. относно укрепването на прилагането на Хартата.

В същите заключения се отбелязва, че звената за връзка по въпросите на Хартата биха могли да се използват за насърчаване и координиране на изграждането на капацитет, обмена на информация и повишаването на осведомеността относно Хартата. В края на 2022 г. 24 държави членки вече бяха определили звена за връзка по въпросите на Хартата. Само Ирландия, Малта и Словения все още са в процес на назначаване на такива звена. Въпреки това техният потенциал за обмен на знания и координационната им роля трябва да продължат да се развиват допълнително.

Данните показват, че ситуацията е по-положителна в областта на обучението, където за специалистите в областта на правосъдието все по-често се предоставя обучение, конкретно свързано с Хартата. Подобно обучение за държавни служители обаче изглежда се предлага в много малко държави членки.

Положението е по-лошо на регионално и местно равнище. Хартата е еднакво приложима и там, но изглежда, че липсва специфично за Хартата обучение. Изглежда, че само малко на брой общини обръщат специално внимание на основните права, както е посочено например от FRA в доклада *Human rights cities in the EU: A framework for reinforcing rights locally* (Градове на правата на човека в ЕС: рамка за укрепване на правата на местно равнище).

Регламентът за общоприложимите разпоредби включва както хоризонтални благоприятстващи условия (член 9, параграф 1), така и тематични благоприятстващи условия (член 15, параграф 1), като например относно уврежданията и приобщаването на ромите. Съгласно този регламент (член 8) държавите членки трябва да организират и прилагат всеобхватно партньорство за изпълнение на съответните фондове на ЕС, като се основават на подхода на многостепенно управление и гарантират участието на „неправителствените организации и субектите, отговарящи за насърчаване на социалното приобщаване, основните права, правата на хората с увреждания, равенството между половете и недискриминацията“. Държавите членки следва да предприемат мерки, за да гарантират, че разработването, изпълнението, мониторингът и прегледът на фондовете на ЕС се извършват в тясно сътрудничество с гражданското общество и всички други заинтересовани страни, включително на регионално и местно равнище.

Само няколко държави членки започнаха да предприемат мерки за прилагане на Регламента за общоприложимите разпоредби в съответствие с Хартата през 2022 г. Тези мерки варират от приемане на насоки, разясняващи задълженията по Хартата при изпълнението на фондовете на ЕС, до конкретни действия, като например създаване на мониторингови комитети и механизми за подаване на жалби. Ролята на националните институции по правата на човека (НИПЧ) и гражданското общество в тези комитети се различава в отделните държави членки — от активна роля в *предварителните* проверки за прилагането на Хартата във всички проекти и обработвания на жалби, чрез консултативна функция, до никаква роля.

За съжаление досега само една държава членка изрично е взела предвид Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания в процеса на мониторинг на съответствието, въпреки че конвенцията е задължителна за всички държави — членки на ЕС, и за самия ЕС. По този начин изглежда не се спазва и принципът на интеграция на хората с увреждания, залегнал в член 26 от Хартата.

СТАНОВИЩЕ 2.1 НА FRA

Държавите членки следва да засилят популяризирането и познаването на Хартата на всички равнища на националната администрация, в рамките на съдебната система и в областта на правоприлагането. Това би могло да включва обмен на знания чрез звеното за връзка по въпросите на Хартата и дейности за обучение на практикуващи юристи, които прилагат правото на ЕС на национално, регионално и местно равнище. Държавите членки, които все още не са определили звена за връзка по въпросите на Хартата, следва да направят това и проактивно да насърчават използването на наличните ресурси, инструменти за обучение и материали относно Хартата за целите на изграждането на капацитет и обмен на знания.

Общините се призовават да се превърнат в „градове на правата на човека“ и да интегрират Хартата във всички свои дейности. Те се приканват да използват рамката на FRA за укрепване на правата на местно равнище, която включва инструменти за интегриране на стандартите за правата на човека, включително Хартата, в работата им.

Институциите на ЕС следва да положат допълнителни усилия за популяризиране на Хартата на национално и поднационално равнище чрез целево финансиране на държавите членки, местните и регионалните органи и на разпространителите на знания, както и чрез събиране и споделяне на най-добри практики за изграждане на капацитет.

СТАНОВИЩЕ 2.2 НА FRA

За да се гарантира пълното спазване на Хартата при изпълнението на фондовете на Съюза, държавите членки следва да създадат мониторингови комитети, които са достатъчно приобщаващи. Публичните органи с правомощия в областта на основните права, като например националните институции по правата на човека (НИПЧ) и организациите на гражданското общество, следва да бъдат включени в тези комитети и да имат поне официална консултативна роля. Компетентните органи на държавите членки следва да докладват за надлежното разглеждане на техните становища.

За да се даде възможност на НИПЧ и гражданското общество да участват ефективно в процеса на мониторинг, държавите членки следва да им предоставят достатъчно финансиране и подпомагащо обучение.

В съответствие с Регламента за общоприложимите разпоредби държавите членки следва да гарантират, че техните мониторингови комитети разглеждат, наред със спазването на Хартата на основните права, и спазването на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, както е предвидено в Регламента за общоприложимите разпоредби.

СТАНОВИЩЕ 2.3 НА FRA

Като част от действията си за подобряване на прилагането на Хартата на основните права на ЕС и на върховенството на закона, институциите на ЕС и държавите членки следва да укрепят всички съответни участници в националните системи за правата на човека. Това включва редовно наблюдение на гражданското пространство, при което активно участват представители на гражданското общество и други защитници на правата на човека, въз основа на данните, събрани от FRA.

Държавите членки следва да предприемат мерки, за да гарантират подходящи разследвания и санкции за тези, които атакуват, тормозят или заплашват защитниците на правата на човека.

Държавите членки и ЕС следва да продължат да финансират оперативния капацитет на гражданското общество, който включва специално обучение по въпросите на Хартата. Държавите членки се приканват също така да използват програмата „Граждани, равенство, права и ценности“ за финансиране на обучение, свързано с Хартата, и да използват наличните инструменти, разработени от FRA и други институции.

Държавите членки следва да гарантират, че различните равнища на управление комуникират и си сътрудничат с правозащитниците и организациите на гражданското общество.

Държавите членки следва да гарантират, че НИПЧ и представителите на гражданското общество работят в благоприятна среда, в която тяхното функциониране е обезпечено с адекватни оперативни ресурси. Там, където все още не съществуват напълно независими НИПЧ, държавите членки следва да ги създадат.

Европейският парламент и Европейската комисия признаха решаващата роля на гражданското общество за насърчването и защитата на правата, залегнали в Хартата. За да се гарантира, че гражданското общество може ефективно да изпълнява тази задача, трябва да се създаде благоприятна среда.

Доказателствата на FRA показват, че организациите на гражданското общество в ЕС са изправени пред предизвикателства, свързани с достъпа до финансиране, защитата от тормоз, заплахи и нападения, достъпа до правосъдие, участието в процеса на вземане на политически решения и комуникацията с публичните органи. В държавите членки са налице няколко примера за обещаващи практики, които са свързани най-вече с възможности за финансиране и подобро участие.

Наред с процъфтяващото гражданско пространство, в Стратегията за Хартата се посочва и ключовата роля на НИПЧ. ЕС подчертава, че НИПЧ „следят за прилагането, изпълнението и популяризирането на Хартата по места, като предоставят информация и подкрепа за жертвите на нарушения на основните права и си сътрудничат с националните институции, за да подобрят използването на Хартата от тяхна страна и осведомеността за нея“. В края на отчетния период 19 държави членки са имали НИПЧ, акредитирани със статут „А“, четири са имали НИПЧ, акредитирани със статут „Б“, Румъния е имала НИПЧ, акредитирана със статут „В“, и само Чехия, Италия и Малта не са разполагали с акредитирана НИПЧ.

3

РАВЕНСТВО И НЕДИСКРИМИНАЦИЯ

Приемането на Директивата за равно третиране остава в застой от 2008 г. насам. Правната рамка за престъпленията от омраза и речта на омразата все още не осигурява достатъчна защита на лесбийките, гейовете, бисексуалните, транполовите и интерсексуалните лица (ЛГБТИ). През 2022 г. Европейската комисия предложи законодателство, насочено към укрепване на мандата и независимостта на органите по въпросите на равенството.

На равнището на ЕС и на национално равнище бяха положени усилия за утвърждаване на правата на лесбийките, гейовете, бисексуалните, трансексуалните, небинарните, интерсексуалните и куърър лицата (ЛГБТИК), по-специално по отношение на семейното положение и родителството. В ЕС са настъпили някои промени, за да бъдат обхванати допълнителни основания за дискриминация, като социално-икономически статус, здравен статус и външен вид.

Дискриминацията на различни основания продължава да съществува в целия ЕС. С член 21 от Хартата на основните права се забранява дискриминацията, основана по-специално на пол, раса, цвят на кожата, етнически или социален произход, генетични характеристики, език, религия или убеждения, политически или други мнения, принадлежност към национално малцинство, имотно състояние, рождение, увреждане, възраст или сексуална ориентация. При все това съгласно вторичното законодателство на ЕС някои от защитените признаци, посочени в член 19 от ДФЕС – пол и расов или етнически произход, получават по-голяма защита от други – религия или убеждения, възраст, увреждане и сексуална ориентация. Това води до изкуствена йерархия на основанията, която ограничава широтата и обхвата на защитата срещу дискриминация на равнището на ЕС. Предложената директива за равно третиране би запълнила този пропуск, но единодушието в Съвета, необходимо за приемането на предложението на Комисията от 2008 г., все още не е постигнато.

През тази година бяха подновени опитите за преодоляване на безизходицата по отношение на този важен инструмент, по-специално с призови за бързото му приемане от Европейския икономически и социален комитет и в резолюции на Европейския парламент.

СТАНОВИЩЕ 3.1 НА FRA

ЕС и неговите държави членки следва да продължат да проучват всички възможни начини за осигуряване на цялостна и последователна защита срещу дискриминация въз основа на религия или убеждения, увреждане, възраст или сексуална ориентация във всички ключови области на живота.

СТАНОВИЩЕ 3.2 НА FRA

ЕС и държавите — членки на ЕС, следва да гарантират, че органите по въпросите на равенството могат да разгърнат пълния си потенциал и да допринасят ефективно за прилагането на всички директиви за равенството. Това предполага да се гарантира, че на органите по въпросите на равенството е даден достатъчно обширен мандат и са разпределени адекватни човешки, финансови и технически ресурси, за да изпълняват всички свои законови задачи ефективно и независимо.

ЕС следва да гарантира своевременното приемане на двете законодателни предложения на Комисията за установяване на задължителни стандарти за органите по въпросите на равенството в Съюза с цел насърчаване на равното третиране и борба с дискриминацията на всички основания в областите, определени от директивите за равенството.

Органите по въпросите на равенството насърчават равното третиране, като следят за прилагането на законодателството на ЕС за борба с дискриминацията. Доказателствата на FRA постоянно показват, че случаите на дискриминация рядко биват насочвани към вниманието на компетентните органи, създадени с цел осигуряване на достъп до правосъдие за всички жертви на дискриминация на равни начала.

Основните задачи на органите по въпросите на равенството включват оказване на помощ на жертвите на дискриминация при подаване на жалби, наблюдение и докладване на дискриминацията и повишаване на осведомеността за правата на хората. Въпреки съществената си дейност, органите по въпросите на равенството продължават да се сблъскват с различни предизвикателства, свързани с тяхната независимост, мандати и правомощия, както и с липсата на адекватни човешки, финансови и технически ресурси и ограничената си способност да допринасят за разработването на политики. Ефективното прилагане на съществуващото законодателство в областта на равенството изисква силни и независими структури и механизми за подобряване на спазването на закона, както и за повишаване на общественото доверие в органите, чиято задача е да гарантират и насърчават равенството като ценност.

В това отношение ролята на ефективните органи по въпросите на равенството е от решаващо значение. Това се подчертава в законодателните предложения на Комисията за укрепване на органите по въпросите на равенството, които имат за цел да гарантират тяхната независимост, ресурси и правомощия, така че те да могат да защитават жертвите и да предотвратяват дискриминацията по-ефективно.

СТАНОВИЩЕ 3.3 НА FRA

Държавите — членки на ЕС, се насърчават да продължат да приемат и изпълняват конкретни мерки (включително национални планове за действие за равенство на ЛГБТИК+), за да гарантират, че лесбийките, гейовете, бисексуалните, транссексуалните, небинарните, интерсексуалните и куйър лица могат да се ползват пълноценно от основните си права. Когато правят това, държавите членки следва да обърнат необходимото внимание на *Насоките за стратегии и планове за действие за подобряване на равнопоставеността на ЛГБТИК*, изготвени от подгрупата относно равнопоставеността на ЛГБТИК и одобрени от групата на високо равнище по въпросите на недискриминацията, равенството и многообразието.

Държавите — членки на ЕС, се насърчават редовно да събират и използват данни относно равенството въз основа на СОПИППБ, за да разработват базирана на доказателства политики и правни отговори.

Държавите членки следва да предприемат всички подходящи мерки за ефективна борба с речта на омразата и за справяне с вредното въздействие на хомофобските и трансфобските изявления, направени в публичните дебати, политическите кампании и медиите, както и в интернет.

През 2022 г. редица държави членки предприеха стъпки за насърчаване на основните права на лесбийките, гейовете, бисексуалните, транссексуалните, интерсексуалните и куйър+ (ЛГБТИК+) лицата, като въведоха правни промени и мерки на политиката в области като статута на семействата от един и същи пол, осиновяването и родителството; опростени процедури за признаване на пола въз основа на самоопределение; и предотвратяване и наказване на речта на омразата и престъпленията от омраза. В няколко държави членки, в които законодателната рамка беше неадекватна, съдилищата проправиха пътя за законодателни промени или осигуриха правилното им прилагане.

Някои държави членки въведоха правни и политически мерки, които застрашават основното право на равно третиране на ЛГБТИК+ лицата. Това оказва осезаемо въздействие върху увеличаването на враждебността и насилието срещу общността на ЛГБТИ, както и на страха сред тях, техните семейства и други граждани, които са изправени пред репресии за подкрепа на равенството. Речта на омразата е особено тревожно явление, тъй като тя допълнително подбужда към дискриминация. В същото време редовното събиране на данни относно равенството въз основа на сексуална ориентация, полова идентичност, изразяване на полова принадлежност и полови белези (СОПИППБ) остава рядко срещано явление в повечето държави членки.

С „междусекторна дискриминация“ се описва ситуация, при която няколко основания действат и си взаимодействат едновременно по такъв начин, че не могат да бъдат отделени и пораждаат специфични видове дискриминация. Практикуващите в тази област признават, че при борбата срещу дискриминация въз основа на отделно взето основание се пропускат различните начини, по които хората преживяват дискриминация в ежедневието си. Законодателството на ЕС обаче все още не защитава напълно хората от междусекторна дискриминация.

Европейската мрежа на националните органи за равно третиране (Equinet) посочи, че е необходимо да се разшири списъкът на основанията за дискриминация, така че той да включва социален произход и/или социално-икономически статус, семейно положение, генетично наследство, здравословно състояние, външен вид и др.

СТАНОВИЩЕ 3.4 НА FRA

ЕС и държавите членки следва да обмислят включването на междусекторната дискриминация в приложимото законодателство.

4

РАСИЗЪМ, КСЕНОФОБИЯ И СВЪРЗАНИ С ТЯХ ПРОЯВИ НА НЕТЪРПИМОСТ

Дискриминацията, основана на расов или етнически произход, престъпленията, мотивирани от предразсъдъци и расистките изказвания останаха широко разпространени през 2022 г. Доказателствата показват признаци на системен расизъм, включително в рамките на правоприлагането. Агресията на Русия срещу Украйна доведе до появата на случаи на реч на омразата и насилствени нападения в някои държави – членки на ЕС.

Европейската комисия продължи производствата за установяване на неизпълнение на задължения срещу 12 държави членки, които не са въвели изцяло или точно Рамковото решение относно расизма и ксенофобията в националното си законодателство. В същото време няколко държави членки измениха законодателството си, за да криминализират престъпленията от омраза и речта на омразата. Европейският парламент също призова държавите членки да осигурят пълното прилагане и ефективното наблюдение на Директивата за расовото равенство.

Европейската комисия призова държавите членки да приемат национални планове за действие за борба с расизма до края на 2022 г., както е предвидено в Плана за действие на ЕС за борба с расизма и в Стратегията за борба с антисемитизма и насърчаване на еврейския живот в ЕС. Само около половината от тях направиха това. Някои държави членки положиха целенасочени усилия за улесняване на докладването на расистки инциденти; те засилиха достъпа на жертвите до подкрепа, защита и правосъдие.

С Рамковото решение относно расизма и ксенофобията (2008/913/ПВР) се установява общ наказателноправен подход към форми на расизъм и ксенофобия, които представляват изказвания, проповядващи вражда и омраза, и престъпления от омраза. Европейската комисия продължи производствата за установяване на неизпълнение на задължения срещу 12 държави членки, които не са включили рамковото решение изцяло и правилно в националното си право. В същото време няколко държави членки измениха своите наказателни кодекси, за да криминализират престъпленията от омраза и речта на омразата, и предприеха мерки за улесняване на докладването на расистки инциденти.

През 2022 г. расизмът продължи да поражда сериозни предизвикателства в целия ЕС. Проявите на расистки престъпления от омраза и реч на омразата продължават, както показват официалните и неофициалните данни. Освен това международни и национални организации по правата на човека изразиха загриженост относно нарастващия процент на онлайн изказванията, често от страна на медии или политици, проповядващи омраза, насочени към евреи, мюсюлмани, мигранти и етнически малцинства.

В член 21 от Хартата на основните права на ЕС се забранява всяка форма на дискриминация, основана на етнически произход или раса. По аналогичен начин в Директивата за расовото равенство (2000/43/ЕО) се забранява всяка форма на дискриминация въз основа на етнически произход или раса при достъпа до образование, наемане на работа и услуги, включително жилищно настаняване и здравеопазване. Редица държави — членки на ЕС, все още не прилагат изцяло разпоредбите на директивата, както показват докладите на националните органи за наблюдение на правата на човека.

Комисията продължи производствата за установяване на неизпълнение на задължения срещу три държави членки, които дискриминират ромски деца в системата на образованието. През 2022 г. етническите малцинства, включително мигрантите, продължават да са подложени на дискриминация в различни области на живота, както разкриват проучвания и анкети по въпросите на дискриминацията.

С оглед на постоянните доказателства за системен расизъм, европейските и международните органи призоваха за целенасочени усилия за справяне с расизма, който се проявява в по-широки политически и социални неравенства за хората с расов и етнически малцинствен произход.

СТАНОВИЩЕ 4.1 НА FRA

Държавите — членки на ЕС, следва да транспонират в пълнота и правилно разпоредбите на Рамковото решение на Съвета относно борбата с расизма и ксенофобията. Това включва предприемането от държавите членки на мерки с цел гарантиране, че расистките и ксенофобските мотиви ще бъдат считани за утежняващо вината обстоятелство или, като алтернатива, че съдилищата ще вземат предвид този мотив при определянето на наказанието.

СТАНОВИЩЕ 4.2 НА FRA

Държавите — членки на ЕС, следва значително да подобрят ефективността на своите мерки и институционалните си договорености за пълно прилагане на разпоредбите на Директивата за расовото равенство, по-специално по отношение на ефективните, пропорционални и възпиращи санкции в случай на нарушаване на задълженията, както това се изисква в Директивата за расовото равенство. Държавите членки се насърчават да увеличат усилията си за борба с расизма във всичките му проявления, включително системния расизъм.

СТАНОВИЩЕ 4.3 НА FRA

Препоръчително е държавите — членки на ЕС, да разработят в най-кратки срокове специализирани национални планове за действие или стратегии за борба с расизма, расовата дискриминация, антисемитизма, ксенофобията и свързаните с тях прояви на нетърпимост. За да се подкрепят и отразят националните усилия на място, националните политики следва да се превърнат в конкретни мерки и действия на регионално и местно равнище. Държавите членки следва да гарантират, че при разработването, изпълнението и мониторинга на националните планове за действие за борба с расизма всички действия се ръководят от основан на участието подход и ползват за информация и се основават на надеждни данни относно равенството.

СТАНОВИЩЕ 4.4 НА FRA

Държавите — членки на ЕС, се насърчават да увеличат обучението на служителите на правоприлагащите органи. Те следва също така да подобрят оценката на съществуващите предпазни мерки срещу расизма, включително чрез въвеждане на надеждни системи за преглед на изпълнението. Държавите членки следва да гарантират, че случаите на полицейско насилие срещу мигранти и етнически малцинства се разследват бързо и независимо и че на жертвите се оказва съдействие при подаване на сигнали за неправомерни действия на полицията.

Правоприлагащите органи следва да издадат конкретни, практически и готови за използване насоки срещу дискриминационното етническо профилиране от страна на полицейските служители, изпълняващи служебните си задължения. Тези насоки следва да бъдат включени в стандартните оперативни процедури и кодекси за поведение и следва систематично да се съобщават на служителите на първа линия.

На Световната конференция на ООН срещу расизма държавите членки поеха ангажименти за засилване на усилията за борба с расизма. Двадесет и една години по-късно състоянието на прилагането в ЕС е незадоволително.

Призивът за приемане на национални планове за действие срещу расизма до края на 2022 г., както е предвидено в Плана за действие на ЕС за борба с расизма и в Стратегията за борба с антисемитизма и насърчаване на еврейския живот в ЕС, беше изпълнен само наполовина. Към края на 2022 г. около половината от държавите членки са имали специални планове за действие или интегрирани мерки за борба с расизма, а 15 са имали или самостоятелна стратегия за борба с антисемитизма, или са включили борбата с антисемитизма в по-широки стратегии. В някои държави бяха положени целенасочени усилия на местно и регионално равнище, което отразява повишеното разбиране, че расизмът трябва да се преодолява на всички равнища и чрез координиран и основан на участието подход.

Европейските и международните органи призоваха за действия за справяне с расизма в поведението на правоприлагащите органи и дискриминационното профилиране. Подобни нагласи са в противоречие с принципите на Международната конвенция за премахване на всички форми на расова дискриминация и други международни стандарти, включително заложените в Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ) и свързаната съдебна практика на Европейския съд по правата на човека, както и в Хартата на основните права на Европейския съюз. Препоръките на Европейската комисия срещу расизма и проявите на нетърпимост също подчертават положителното задължение на полицията да се бори с расизма и расовата дискриминация.

През 2022 г. случаите на полицейско насилие може да са включвали расова и ксенофобска дискриминация. През годината бяха открити и доказателства за незаконно етническо профилиране. Расистките инциденти и незаконното етническо профилиране вредят на доверието в органите и могат да доведат до недостатъчно докладване на престъпления и до съпротива срещу публичната власт. Държавите членки продължиха да инвестират в обучение на служители на правоприлагащите органи в областта на правата на човека и борбата с расизма.

5

РАВЕНСТВО И ПРИОБЩАВАНЕ НА РОМИТЕ

До 2022 г. повечето държави — членки на ЕС, разработиха планове за действие и започнаха да прилагат своите национални стратегически рамки, за да постигнат целите за 2030 г. на стратегическата рамка на ЕС за равенство, приобщаване и участие на ромите. В течение на годината повечето държави членки също така изготвиха национални планове за действие за ефективно прилагане на Гаранцията за децата, в които няколко държави членки се съсредоточиха върху укрепването на образованието и приобщаването на ромските деца.

FRA представи резултатите от проучването за ромите, проведено през 2021 г. Констатациите от проучването показват много малък или никакъв напредък спрямо последното проучване от 2016 г. в борбата с антициганизма и в равния достъп до образование, заетост, жилища и здравеопазване.

През 2022 г. основните права на ромите и travellers („пътуващите хора“) все още не се зачитат изцяло. Антициганизмът, дискриминацията, бедността и социалното изключване, както и престъпленията от омраза и изказванията, подбуждащи към омраза, продължават да засягат непропорционално голям брой роми и travellers в ЕС. Фаталните случаи на полицейско насилие с жертви от ромски произход през 2022 г. показват, че е необходимо да се противодейства на институционалния расизъм в правоприлагането.

СТАНОВИЩЕ 5.1 НА FRA

Държавите членки следва да предприемат спешни мерки, за да осигурят на всички роми, живеещи в сегрегирани селища при изключително лоши жилищни условия, достъп до достойно жилищно настаняване, което да е достъпно, на приемлива цена, безопасно за околната среда, здравословно и десегрегирано.

За да се постигне това, те следва да използват наличните фондове на ЕС, както е предвидено в член 3 от Регламент (ЕС) 2021/1058 относно Европейския фонд за регионално развитие и относно Кохезионния фонд, специфична цел iii) насърчаване на социално-икономическото приобщаване на маргинализираните общности, домакинствата с ниски доходи и групите в неравностойно положение, включително хората със специални нужди, чрез интегрирани действия, включително жилищно настаняване и социални услуги.

Данните от наблюдението на ромите, публикувани през 2022 г., показват, че голяма част от ромите живеят в неприемливи жилища, отделени и лишени от най-основните удобства, често без достъп до чиста вода.

През октомври 2022 г. в резолюцията на Европейския парламент относно положението на ромите, живеещи в населени места в ЕС, Комисията и държавите членки се призовават спешно да се справят по всеобхватен и ефективен начин с положението на ромите, живеещи в селища, с подходящи краткосрочни и дългосрочни политики, подкрепени с достатъчно финансиране от ЕС и национално финансиране. В тази резолюция Европейският парламент също така подчертава, че подобни катастрофални условия, както и негативното психологическо и социологическо въздействие на сегрегацията, засягат не само хората, живеещи в селищата, но оказват влияние и върху по-широката общност.

СТАНОВИЩЕ 5.2 НА FRA

Държавите членки се насърчават да създадат платформи и да изградят капацитет сред ромското гражданско общество, включително жените, децата и младите хора. Държавите членки следва да обърнат внимание на обещаващите практики в други държави от ЕС и да използват пълноценно фондовете на ЕС за създаване на платформи за сътрудничество с организациите на гражданското общество и местните и регионалните заинтересовани страни при изпълнението, мониторинга и прегледа на националните планове за действие и стратегиите.

В Препоръката на Съвета на ЕС от 2021 г. относно равенството, приобщаването и участието на ромите (2021/C 93/01) се подчертава необходимостта държавите членки да засилят пълноценното участие на ромите и консултациите с тях. В проекта Roma Civil Monitor (Граждански мониторинг на ромите) от 2022 г. беше признато, че интензивността и качеството на участието на ромите и НПО в изготвянето на националните стратегически рамки и националните планове за действие за ромите са се подобрили в сравнение с минали периоди. Въпреки това активното участие на гражданското общество липсва изцяло в няколко държави членки и само няколко държави членки са започнали да използват устойчиви ромски платформи с широко представителство и да изградят капацитет сред ромското гражданско общество, за да се гарантира пълно участие на всички равнища.

Препоръката на Съвета на ЕС от 2021 г. относно равенството, приобщаването и участието на ромите (2021/С 93/01) изисква от държавите — членки на ЕС, да наблюдават и оценяват прилагането на националните стратегически рамки. Планът за действие на ЕС за борба с расизма призовава държавите членки, при пълно зачитане на националния контекст, да преминат към събиране и използване на данни относно равенството въз основа на расов или етнически произход, за да се обхванат както субективните преживявания на дискриминация и виктимизация, така и системните аспекти на расизма и дискриминацията.

Все пак наличните данни относно равенството са частични и не са хармонизирани между държавите, източниците на данни и събралите данните. Това се вижда и от липсата на данни за ромите, бягащи от агресивната война на Русия срещу Украйна. През 2022 г. няколко държави членки ускориха разработването на нови събирания на данни или подобряването на данните, събрани чрез националните преброявания, за да включат характеристики, свързани с равенството.

Някои държави членки упълномощиха нови или съществуващи органи по правата на човека да събират данни и да документират случаи на антициганизъм. Въпреки това и сега не всички усилия за събиране на данни са били в съответствие с принципите на ООН за правата на човека при събирането на данни и с препоръките на Групата на високо равнище на ЕС по въпросите на недискриминацията, равенството и многообразието, изложени в Насоките на ЕС за събирането и използването на данни относно равенството въз основа на расов или етнически произход.

В член 14 от Хартата на основните права на ЕС („Хартата“) се защитава правото на образование. Една от четирите секторни цели на стратегическата рамка на ЕС за ромите е, че децата от всякакъв расов и етнически произход трябва да имат равен достъп до образование. Това е в съответствие и с Директивата за расовото равенство.

В европейската стратегия за полагане на грижи Комисията призова държавите членки да предоставят равни възможности за децата от ромски произход. Същото направи и Съветът в своята препоръка за създаване на Европейска гаранция за децата.

Разликата в образованието между ромските деца и децата от общото население продължава да бъде значителна, като се наблюдава висок процент на преждевременно напусналите училище след първата степен на средно образование, както се вижда от проучването на FRA от 2021 г. относно ромите. Сегрегацията в образованието дори се е увеличила от 2016 г. насам.

СТАНОВИЩЕ 5.3 НА FRA

Държавите — членки на ЕС, следва да продължат да полагат всички усилия за осигуряване на ефективен мониторинг чрез редовно събиране и използване на данни относно равенството. При полагането на тези усилия следва да се наблюдават използването на средствата и мерките и програмите за постигане на целите за 2030 г. за равенство, приобщаване и участие на ромите.

Държавите членки се насърчават да гарантират, че събирането на данни от тях, включително националните преброявания, са в съответствие с основания на правата на човека подход към данните. Те следва надлежно да вземат предвид насоките на ЕС относно събирането и използването на данни относно равенството въз основа на расов или етнически произход.

Държавите членки следва да насърчават и активно да подпомагат сътрудничеството между гражданското общество, академичните среди, органите по въпросите на равенството и статистическите служби, за да улеснят докладването и редовното наблюдение на дискриминацията, антициганизма и престъпленията от омраза.

СТАНОВИЩЕ 5.4 НА FRA

Държавите — членки на ЕС, трябва да прекратят всякаква сегрегация на ромите в образованието и да събират доказателства за това, за да приложат изцяло Директивата за расовото равенство.

Държавите членки следва да определят приоритети и да използват националните средства и фондовете на ЕС, за да предоставят качествено образование и повече възможности за обучение на ромските деца, като ангажират ромското гражданско общество в разработването, изпълнението и наблюдението на своите национални мерки.

СТАНОВИЩЕ 5.5 НА FRA

Държавите — членки на ЕС, следва да увеличат усилията си за справяне с бедността и социалното изключване сред ромите. Това ще изисква целенасочени мерки, съчетаващи доходоносна заетост и отпускане на социални плащания, за да се постигне целта за 2030 г. за намаляване на разликата в бедността между ромите и общото население, както се изисква в стратегическата рамка на ЕС за ромите.

Държавите членки следва да обърнат специално внимание на децата от ромски произход в своите национални планове за действие до 2030 г. във връзка с Гаранцията на ЕС за децата. При това те следва да вземат предвид констатациите и препоръките от специфичните проучвания по държави, разработени от Фонда на ООН за децата и Европейската комисия.

Държавите членки, в тясно сътрудничество с организациите и общностите на ромското гражданско общество, следва да определят, планират и прилагат ефективни мерки за привличане на жени от ромски произход на пазара на труда, за да засилят икономическата им независимост и да ги защитят от бедност.

Намаляването на бедността и социалното изключване и преодоляването на социално-икономическите различия представляват една от трите хоризонтални цели на стратегическата рамка на ЕС за ромите. Европейската гаранция за децата е водещата инициатива на ЕС, за да се гарантира, че всяко дете в Европа, изложено на риск от бедност или социално изключване, има достъп до най-основните права, като например правата на здравеопазване и образование. В нея се посочва, че децата на ромите са в особено неравностойно положение, и се отправя призив към държавите членки да отговорят на техните нужди.

Резолюцията на Европейския парламент от юли 2022 г. призовава за прекратяване на бедността сред жените и посочва жените от ромски произход като особено уязвима група. Водещата цел на ЕС в плана за действие към Европейския стълб на социалните права е да се намали с най-малко 15 милиона души броят на лицата, изложени на риск от бедност или социално изключване. Това трябва да се гарантира за всички чрез достойно трудово възнаграждение и адекватни обезщетения за осигуряване на минимален доход за тези, които не разполагат с достатъчно средства.

Най-новите данни на FRA от 10 държави — членки на ЕС, показват, че през 2021 г. четири от пет (80 %) роми, включително техните деца, все още живеят в домакинства, изложени на риск от бедност и тежки материални лишения (48 %). В проекта Roma Civil Monitor (Граждански мониторинг на ромите) от 2022 г. се прави заключение, че в националните стратегии и планове за действие за ромите до голяма степен не се обръща внимание на бедността и социалната закрила.

6

УБЕЖИЩЕ, ВИЗИ, МИГРАЦИЯ, ГРАНИЦИ И ИНТЕГРАЦИЯ

Началото на руската агресивна война срещу Украйна доведе до регистрирането на близо 4 милиона разселени лица в целия ЕС, както е описано в глава „Фокус“ на настоящия доклад. В същото време увеличената глобална мобилност след пандемията от COVID-19 доведе до увеличаване на незаконните преминавания на границите в ЕС.

Съобщава се за сериозни и трайни нарушения на правата в няколко точки по външната граница на ЕС. В съчетание с липсата на бързи и ефективни разследвания, те поставят сериозни предизвикателства пред върховенството на закона. Нарушенията на основните права по границите се влошават, а безнаказаността за незаконни действия продължава, тъй като нарушенията не са отстранени.

Натискът върху организациите на гражданското общество от страна на държавните органи и други участници, защитаващи правата на мигрантите и бежанците по границите, се увеличава. Правилата на ЕС за реформа на политиките за предоставяне на убежище все още не са приети от съзаконодателя на ЕС. Механизмът за наблюдение на прилагането на шенгенските правила се преразглежда, като се обръща повече внимание на основните права. Правните инструменти, с които се създават системи за информационни технологии в областта на свободата, сигурността и правосъдието, съдържат няколко гаранции за основните права; сега основното предизвикателство е те да се прилагат на практика.

За бежанците, различни от тези, които бягат от руското нашествие в Украйна, законните начини за достъп до безопасност в ЕС остават ограничени. На фона на нарастващото глобално принудително разселване някои от тях се опитват да постигнат безопасност, като пристигат по незаконен начин. Когато незаконно преминават или се опитват да преминат външните граници на ЕС, те се сблъскват с нарушения на правата в няколко държави – членки на ЕС.

Такива нарушения на основните права са сериозни, повтарящи се и широко разпространени. Много сигнали включват действия от страна на длъжностни лица, които може да представляват тежки престъпления съгласно националното право. Въпреки това националните съдебни системи разглеждат малко дела. Това може да доведе до чувство за безнаказаност.

Гражданското общество е ключов компонент от структурата на основните права в Европа и играе ключова роля в отстояването на правата на хората. Конфликтите между организациите на гражданското общество, защитаващи правата на мигрантите и бежанците, от една страна, и държавните органи и недържавните участници, от друга страна, се увеличават.

СТАНОВИЩЕ 6.1 НА FRA

Годишните доклади на Шенгенския съвет и на Комисията за състоянието на Шенген следва да посветят една точка от дневния ред или част от дневния ред на положението с основните права по границите.

Държавите – членки на ЕС, следва да създадат или укрепят национални механизми за наблюдение на спазването на основните права по границите си, като се възползват от опита на FRA.

СТАНОВИЩЕ 6.2 НА FRA

Европейската комисия следва да продължи усилията си за интегриране на спазването на основните права чрез оценките по Шенген. При прегледа на националните програми на държавите – членки на ЕС, Европейската комисия следва да прилага всички гаранции на основните права, включени в правните инструменти на ЕС за създаване на Фонд „Убежище, миграция и интеграция“ и Инструмента за управлението на границите и за визите в рамките на Фонда за интегрирано управление на границите.

Вторичното право на ЕС в областта на убежището, границите и имиграцията съдържа важни гаранции за основните права. През 2022 г. беше обърнато по-голямо внимание на привеждането им в действие. Преразглеждането на механизма за оценка и наблюдение по Шенген илюстрира това. Същото важи и за процедурите за получаване на средства от ЕС. Практикуващите все още не познават в достатъчна степен тези предпазни мерки, не ги прилагат и не действат в съответствие с тях.

СТАНОВИЩЕ 6.3 НА FRA

ЕС следва да обмисли създаването на механизъм за независим преглед на широкомащабните си ИТ системи. Такъв механизъм ще осигури постоянен, независим и експертен преглед на въздействието на широкомащабните информационни системи на ЕС в областта на свободата, сигурността и правосъдието върху основните права и достойнството на хората. Опитът на независимия проверител на законодателството в областта на тероризма в Обединеното кралство би могъл да послужи като вдъхновение за стабилен и устойчив механизъм, който е независим от Европейската комисия и от агенциите на ЕС, участващи в управлението или подпомагането на функционирането на тези информационни системи.

Продължи работата по широкомащабните системи за информационни технологии (ИТ) на равнището на ЕС, за да се улесни управлението на границите, да се подпомогнат процедурите за предоставяне на убежище и да се намалят рисковете за вътрешната сигурност. Личните данни, включително биометричните данни, за почти всички граждани на трети държави, които пребивават или пътуват до ЕС, ще се обработват чрез шест широкомащабни информационни системи на ЕС.

Многобройните предпазни мерки, залегнали в правото на ЕС, имат за цел да смекчат рисковете от нарушения на основните права, при условие че се прилагат по подходящ начин. Въпреки това информационните системи на ЕС тепърва започват да функционират и ние все още откриваме как няколко аспекта работят заедно. Поради това тяхното потенциално огромно въздействие върху основните права остава отчасти неизвестно.

7

ИНФОРМАЦИОННО ОБЩЕСТВО, НЕПРИКОСНОВЕНОСТ НА ЛИЧНИЯ ЖИВОТ И ЗАЩИТА НА ДАННИТЕ

От използването на изкуствен интелект (ИИ) до модерирването на онлайн съдържание, запазването на данни, технологиите за разпознаване на лица и достъпа до/използването на електронни доказателства в наказателните разследвания, през 2022 г. продължи да бъде поставян един повтарящ се въпрос: как да използваме най-добре всички налични данни в пълния им потенциал, като същевременно спазваме изискванията за защита на данните и други основни права?

Дискусиите относно подходящите предпазни мерки за многобройните употреби на ИИ се засилиха на равнището на ЕС. Все по-голямо внимание се отделяше на основните права.

Както международните институции, така и националните правителства обсъдиха до каква степен полицейските и съдебните органи може да имат достъп до лични данни. Засилиха се инициативите, разрешаващи използването на съвременни технологии за наблюдение и достъп до данни за целите на сигурността. Успоредно с това се появиха и свързаните с това проблеми на съдилищата, организациите на гражданското общество и публичните власти.

Преговорите по Законодателния акт за изкуствения интелект (ЗАИИ) отбелязаха стабилен напредък през 2022 г. Голям брой предложени изменения бяха внесени в Европейския парламент, а Съветът прие своя общ подход през декември. И двамата съзаконодатели показаха склонност да въведат по-силни гаранции за основните права в предложения текст. Въпреки това гаранциите за основните права могат да бъдат допълнително засилени, например в рамките на процедурата за оценяване на съответствието (предложен член 43 и приложение VII).

Дискусиите относно определението за ИИ продължават, като се наблюдават някои тенденции за съществено ограничаване на неговия обхват. Това би оставило редица приложения и употреби на ИИ, които могат да окажат отрицателно въздействие върху основните права извън рамката на предложения закон.

Успоредно с тези законодателни усилия на равнището на ЕС през 2022 г. някои държави членки предприеха конкретни стъпки, за да гарантират безопасно и съобразено с основните права използване на ИИ на национално равнище, като например въвеждане на специален надзорен орган за ИИ или оценка на въздействието на ИИ върху основните права.

СТАНОВИЩЕ 7.1 НА FRA

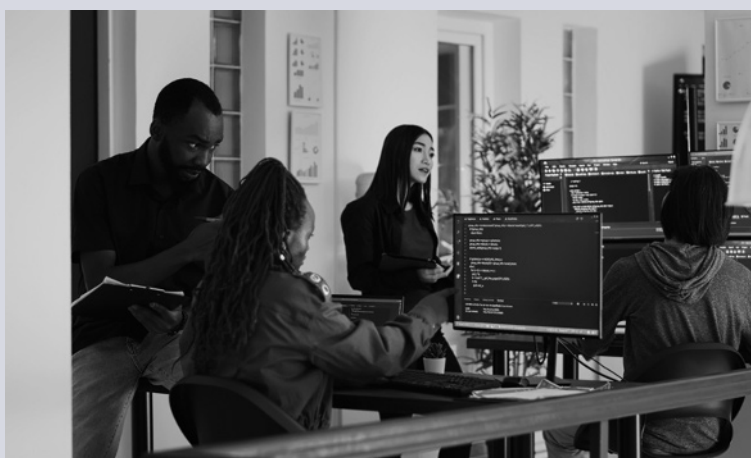
Съзаконодателите на ЕС следва да гарантират подходящо позоваване на гаранциите за основните права в предложението за Законодателен акт за ИИ. При общото определение на ИИ следва да се избягва стесняването на неговия обхват, тъй като това може неоснователно да ограничи обхвата на защита на закона. Съществуващите закони, като например законите за защита на данните и за недискриминация, също следва да се използват за справяне с предизвикателствата пред основните права, породени от използването на ИИ, тъй като тези закони се прилагат както онлайн, така и офлайн.

СТАНОВИЩЕ 7.2 НА FRA

В своите насоки за прилагане Европейската комисия следва да гарантира, че доставчиците на онлайн услуги тълкуват и изпълняват задълженията, определени в Законодателния акт за цифровите услуги по начин, съответстващ на основните права, например във връзка с риска от прекомерно премахване и свободата на изразяване.

През 2022 г. е приет забележителният Законодателен акт за цифровите услуги (DSA). Това е важна стъпка към по-безопасна онлайн среда, в която основните права на потребителите са по-добре защитени. Същевременно някои организации на гражданското общество (ОГО) изразиха загриженост относно възможността, която законодателният акт оставя на доставчиците на онлайн услуги, да го прилагат по начин, който може да бъде в ущърб на основните права, най-вече на свободата на изразяване, като проявяват предпазливост и премахват съдържание в прекалено голяма степен, за да избегнат негативни санкции.

Законодателният акт за цифровите услуги включва няколко разпоредби, които имат за цел да повишат защитата на основните права. Той изисква много големите онлайн платформи редовно да оценяват рисковете за основните права и да предлагат мерки за намаляването им. В него също така се предвижда по-добър достъп до данните, които онлайн платформите съхраняват или генерират. Това ще позволи на надзорните органи и независимите, проверени изследователи да оценяват рисковете за основните права.

СТАНОВИЩЕ 7.3 НА FRA

Държавите — членки на ЕС, следва да приведат своето законодателство относно запазването на данни в съответствие със съдебната практика на Съда на Европейския съюз и следва да избягват общото и неизбирателно запазване на данни от доставчиците на телекомуникационни услуги. Освен това държавите членки следва да гарантират, че националното законодателство включва строги проверки за пропорционалност, както и подходящи процесуални гаранции за ефективно гарантиране на основните права на неприкосновеност на личния живот и защита на личните данни

През 2022 г. националните правителства работиха по правни инициативи, насочени към засилване на достъпа на правоприлагащите органи до данни за откриване и разследване на престъпни дейности. Директивата относно запазването на данни беше отменена през 2014 г. и оттогава Съдът на ЕС потвърди в няколко решения незаконосъобразността на общото и неизбирателно запазване на данни. Въпреки това няколко държави — членки на ЕС, все още предлагат реформи на законодателството си, за да позволят запазването на данни в съответствие с решението на Съда на ЕС. Разпоредбите на проектозаконали или приети закони, които не отговарят на изискванията на Съда на ЕС, доведоха до жалби от някои ОГО и публични органи в няколко държави членки.

През 2022 г. правителствата и правоприлагащите органи продължиха да проявяват интерес към използването на технологии за целите на наблюдението и достъпа до данни, които могат да идентифицират престъпна дейност и заплахи за сигурността. Въпреки че са различни по контекст и естество, тези технологии биха могли сериозно да засегнат основните права на отделните лица.

От една страна, разкритията за софтуера „Пегас“ показаха, че някои публични органи и правителства може да използват нецеленасочен, широко използван шпионски софтуер. От друга страна, трайният интерес от страна на правителствата и правоприлагащите органи към разширяването и легализирането на технологиите за наблюдение, които разчитат на широко разпространено събиране на чувствителни лични данни (като разпознаване на лица), е повод за загриженост за публичните органи и ОГО по отношение на законосъобразността, необходимостта и пропорционалността на тези технологии. В няколко държави членки организациите на гражданското общество, публичните органи и съдилищата обърнаха внимание на рисковете за основните права, свързани с модерните технологии за наблюдение, и по-специално използването на камери за наблюдение в обществените пространства.

СТАНОВИЩЕ 7.4 НА FRA

Институциите на ЕС и държавите членки следва да гарантират, че всички нови правни инициативи, предложени с цел насърчаване на сигурността чрез технологии за наблюдение, зачитат основните права. По-специално законите, приети за използване на биометрични данни или технологии за разпознаване на лица, следва да гарантират, че се прилагат подходящи предпазни мерки за защита на правата на защита на данните и неприкосновеността на личния живот.

Тези предпазни мерки следва да бъдат предвидени от закона и да са необходими и пропорционални. Независимите механизми за надзор следва да гарантират, че прилагането на тези мерки се контролира редовно. Лицата следва да могат да подават жалби срещу такива мерки, когато те не са в съответствие с основните права, и следва да имат достъп до ефективни правни средства за защита.

8

ПРАВА НА ДЕТЕТО

Броят на децата в риск от бедност и социално изключване продължи да се увеличава през 2022 г. Високите цени на енергията и нарастващата инфлация поставиха допълнителен натиск върху домакинствата, в които семействата с деца се борят за покриване на основните си нужди. Държавите — членки на ЕС, се опитват да отговорят на нуждите на децата и семействата, които са в затруднено положение, включително чрез Европейската гаранция за децата.

Наред с пристигането на деца, бягащи от Украйна, пристигането на други деца, търсещи убежище от държави извън ЕС, продължи да нараства. В резултат на това няколко държави членки се затрудниха да осигурят основни условия на приемане, а някои продължиха да задържат деца в контекста на миграцията. Европейската комисия представи няколко законодателни предложения относно правата на жертвите. По този начин държавите членки са предприели многобройни законодателни стъпки за защита на децата, които участват в съдебните системи като жертви, свидетели или когато са в конфликт със закона.

СТАНОВИЩЕ 8.1 НА FRA

Европейската комисия следва да насочва и подкрепя държавите — членки на ЕС, при изпълнението на техните национални планове във връзка с Европейската гаранция за децата. Това следва да включва финансиране от ЕС, като например финансиране по линия на ЕСФ+, техническа помощ и споделяне на добри практики. Изпълнението на националните планове следва да се контролира в рамките на европейския семестър, а съответните резултати от наблюдението следва да бъдат включени в специфичните за всяка държава препоръки.

Държавите — членки на ЕС, следва да продължат и да разширяват, когато е необходимо, текущите инициативи за справяне с въздействието на енергийната криза и високата инфлация върху бедните домакинства, като обръщат специално внимание на по-уязвимите хора, като тези в семействата с един родител, ромите и мигрантите. Временните мерки, ако са успешни, биха могли да бъдат включени в социалните политики, включително при изпълнението на националните планове във връзка с Европейската гаранция за децата.

Почти едно от всеки четири деца живее в риск от бедност или социално изключване в ЕС (24,4 %). Преди това се наблюдаваше тенденция към намаляване, като през 2019 г. 22,2 % от децата бяха изложени на риск от бедност или социално изключване, но пандемията от COVID-19 прекъсна тази тенденция. Трайно високите равнища на детска бедност са от значение за задълженията на държавите — членки на ЕС, да гарантират правата и благоденствието на децата (член 24 от Хартата на основните права на Европейския съюз и член 3 от Договора за Европейския съюз) и целите на социалната политика на ЕС (член 151 от Договора за функционирането на Европейския съюз).

Изпълнението на Европейската гаранция за децата започна през 2022 г. Всички държави членки назначиха национални координатори, а 18 държави членки разработиха национални планове за действие. Националните координатори имат различни нива на компетентност в рамките на националните администрации. Освен това плановете за действие се различават по естество и съдържание, но много държави членки са отделили поне 5 % от финансирането си по линия на Европейския социален фонд плюс (ЕСФ+) за изпълнение на действията в рамките на Европейската гаранция за децата.

В рамките на европейския семестър за 2022 г. осем държави членки получиха специфични за тях препоръки, свързани с образованието и грижите в ранна детска възраст.

Енергийната криза и високите темпове на инфлация през 2022 г. увеличи броя на децата, живеещи в бедни домакинства. Няколко държави членки предприеха мерки в областта на социалната политика за справяне със ситуацията, като например увеличаване на детските надбавки, предоставяне на еднократни плащания или подпомагане за плащане на сметките за отопление.

Децата мигранти и децата, търсеци убежище, продължават да пристигат в Европа, често при опасни обстоятелства. Броят на децата, които са подали молба за убежище, се е увеличил значително през 2022 г. — общо 222 100, от които 39 520 са пристигнали без придружител. Децата мигранти имат право на закрила съгласно Конвенцията на ООН за правата на детето, Европейската конвенция за правата на човека, Хартата на основните права на Европейския съюз и друго законодателство на ЕС, например Директивата относно условията на приемане.

Няколко държави — членки на ЕС, изпитват трудности при осигуряването на подходящи условия за прием, включително настаняване, както се изисква от Директивата относно условията на приемане. Някои държави задържаха деца със семействата им или непридружени деца, главно в контекста на връщане или за целите на идентифициране и определяне на възрастта. Европейските и международните органи изразиха сериозна загриженост относно лошите условия на приемане в ЕС. Агенцията на Европейския съюз в областта на убежището увеличи оперативната си подкрепа за държавите членки.

През 2022 г. 18 държави членки се споразумяха за доброволен механизъм за солидарност в подкрепа на преместването на търсещите убежище в Средиземно море и по западния атлантически маршрут. Между началото на преместванията през 2020 г. и декември 2022 г. от Гърция бяха преместени около 5040 души, включително 1021 деца със семействата им и 1313 непридружени деца.

Според проучването на FRA настойничеството над непридружени деца — ключова гаранция в Директивата относно условията на приемане (член 24) и Директивата за процедурите за предоставяне на убежище (член 25) — еволюира през последните години чрез промени в националното законодателство. Въпреки това остават някои предизвикателства: мандатът на настойника често се ограничава до правно представителство, назначаването на настойник може да отнеме повече от месец, на настойниците може да бъдат зачислени голям брой деца и не е осигурено достатъчно обучение за новоназначените настойници.

СТАНОВИЩЕ 8.2 НА FRA

Държавите — членки на ЕС, следва да отделят достатъчно европейски и национални ресурси, за да осигурят закрила на децата, търсеци убежище, и на децата мигранти, независимо дали са със семействата си или са непридружени. Разпределянето на достатъчно ресурси следва да гарантира, че условията за приемане отговарят на минималните стандарти, определени в Директивата относно условията на приемане, особено за осигуряване на подходящо настаняване и избягване на задържането чрез прилагане на алтернативи на задържането. По-специално държавите членки следва да увеличат усилията си за бързо назначаване на обучени и обезпечени с ресурси настойници за всяко дете, което пристига непридружено в ЕС, и да гарантират, че децата посещават училище.

СТАНОВИЩЕ 8.3 НА FRA

Съзакондателите на ЕС следва да гарантират, че съществуващите права и процесуални гаранции за децата, жертви на престъпления, които вече са обхванати от Директивата за правата на жертвите, Директивата за трафика на хора и Директивата за сексуалното насилие над деца, се укрепват чрез предложенията на Европейската комисия и след това.

Държавите — членки на ЕС, следва да увеличат усилията си, за да гарантират, че децата в конфликт със закона имат достъп до справедлив съдебен процес с всички гаранции, предвидени в Директивата за процесуалните гаранции. Това включва предоставяне на задължително мултидисциплинарно обучение на всички участващи специалисти в юридическата и социалната област.

Европейската комисия въведе няколко законодателни инициативи, които ще окажат голямо въздействие върху правата на децата, участващи в правосъдните системи като жертви или свидетели на престъпления: нови правила за предотвратяване и борба със сексуалното насилие над деца онлайн, нова директива относно домашното насилие и преразгледана Директива относно трафика на хора. Няколко държави — членки на ЕС, приеха ново законодателство в областта на децата жертви с акцент върху предприемането на действия в отговор на сексуални престъпления, включително онлайн; подобряването на процесуалните гаранции и премахването на давностните срокове.

В член 48 от Хартата на основните права на Европейския съюз се дават важни гаранции за презумпцията за невиновност и правото на защита. Член 24 изисква на първо място да се взема предвид висшият интерес на детето.

Директивата за процесуалните гаранции установява редица предпазни мерки за децата, които са в конфликт със закона. В проучванията на FRA относно практическото прилагане на тази директива се посочват редица предизвикателства, като например липса на подходяща за детето информация, слабости в прилагането на личностните характеристики, изтичане на лична информация в медиите и съобщения за лошо отношение или насилствено поведение от страна на полицията. Проучването показва също така, че обучението е достъпно в известна степен, но само на доброволен принцип.

9

ДОСТЪП ДО ПРАВОСЪДИЕ: ПРАВА НА ЖЕРТВИТЕ И НЕЗАВИСИМОСТ НА СЪДЕБНАТА ВЛАСТ

През 2022 г. се наблюдава известно подобрене в областта на правата на жертвите, особено по отношение на защитата на жертвите със специфични нужди. В някои държави — членки на ЕС, бяха осъществени значителни промени в законодателството и политиката в областта на жените като жертви на насилие, основано на пола, както на равнището на ЕС, така и на национално равнище. Това включваше публикуването на предложение на ЕС за нова директива за борба с насилието срещу жените и домашното насилие.

Продължава да съществува сериозна загриженост относно върховенството на закона и независимостта на съдебната власт в някои държави — членки на ЕС. Съдът на Европейския съюз произнесе първото си решение относно общия механизъм на обвързаност с условия. Този механизъм представлява общ режим на обвързаност с условия, който защитава бюджета на ЕС в случай на нарушения от страна на държавите членки на принципите на върховенството на закона, свързани с изпълнението на бюджета на ЕС. Решението потвърди съответствието на механизма с първичното право на ЕС.

Член 22 от Директивата на ЕС за правата на жертвите и свързаните с него съображения предвиждат правото на жертвата на индивидуална оценка на нуждите. Съответно държавите членки са длъжни да оценяват индивидуално специфичните нужди на жертвите от защита и да определят дали и до каква степен те биха се възползвали от специални мерки по време на наказателното производство.

През 2022 г. няколко държави членки приеха практически мерки за улесняване на идентифицирането на жертвите със специални нужди. Тези мерки включваха насоки за третирането на различни групи уязвими жертви и информационна кампания, насочена към конкретни групи жертви.

Въпреки това остават редица предизвикателства. В оценката от Европейската комисия на Директивата за правата на жертвите бяха установени няколко недостатъка във връзка със защитата на индивидуалните нужди на жертвите. Тези недостатъци се отразиха на качеството на третирането, което жертвите получават след престъплението и по време на наказателното производство. Оценката на Комисията свързва тези недостатъци с липсата на познания за специфичните нужди сред специалистите, което от своя страна може да доведе до недостатъчно внимание към жертвите. В оценката се изтъква липсата на конкретни насоки за провеждане на индивидуални оценки, липсата на осведоменост сред специалистите относно значението на оценките и липсата на обучение за практикуващите специалисти.

СТАНОВИЩЕ 9.1 НА FRA

Държавите — членки на ЕС, следва да гарантират, че жертвите получават индивидуална оценка, за да се установят специфичните нужди от защита. Тази оценка следва да определи нуждите им от специални мерки за защита по време на наказателното производство поради тяхната особена уязвимост. Освен това държавите членки се насърчават да предоставят конкретни насоки и обучение на специалистите, за да подкрепят правото на жертвата на индивидуална оценка.

СТАНОВИЩЕ 9.2 НА FRA

Всички държави — членки на ЕС, които са ратифицирали Истанбулската конвенция, следва да криминализират сексуалното насилие, като използват основани на съгласието определения за изнасилване и други форми на сексуално насилие. Държавите членки следва също така да гарантират, че всички умишлени сексуални действия, извършени без съгласието на жертвата, се разследват, преследват и наказват ефективно.

До края на 2022 г. всички държави — членки на ЕС, са подписали Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени (Истанбулска конвенция), въпреки че шест от тях все още не са я ратифицирали. Съгласно член 36 от Конвенцията държавите — страни по нея, са длъжни да криминализират всички действия от сексуален характер, които се извършват без съгласието на едно от участващите лица. Криминализирането на сексуални действия въз основа на такива определения, основани на съгласие, се изисква и от членове 3 и 8 от Европейската конвенция за правата на човека, както са тълкувани от Европейския съд по правата на човека. Това е в съответствие със съвременните разбирания за сексуално насилие, които не се основават на сила или подобни характеристики.

Приемането на основани на съгласието дефиниции за сексуално насилие в държавите — членки на ЕС, напредва. През 2022 г. в няколко държави членки бяха приети ново законодателство и законодателни предложения в това отношение.

СТАНОВИЩЕ 9.3 НА FRA

ЕС и държавите членки се призовават да разширят още повече усилията и сътрудничеството си с цел поддържане и укрепване на независимостта на съдебната власт, която е ключов компонент на принципите на върховенството на закона и взаимното доверие. В този контекст държавите членки се насърчават да предприемат бързи последващи действия във връзка с препоръките и мерките. Те включват препоръките и мерките, приети в контекста на европейския механизъм за върховенството на закона и в рамките на новия механизъм на ЕС на обвързаност с условия.

Независимата съдебна власт има водещо значение за върховенството на закона и достъпа до правосъдие (член 19 от Договора за Европейския съюз, член 67, параграф 4 от Договора за функционирането на Европейския съюз и член 47 от Хартата на основните права на Европейския съюз).

Предизвикателства в областта на правосъдието продължиха да съществуват в няколко държави — членки на ЕС, например по отношение на усещането за независимост на съдебната власт в държавите — членки на ЕС, както се вижда от Информационното табло на ЕС в областта на правосъдието за 2022 г.

Европейската комисия публикува третия си годишен доклад относно върховенството на закона през 2022 г. Въпросът за правосъдните системи и тяхната независимост беше една от четирите приоритетни области, обхванати от доклада. В доклада се приветстват важни реформи с цел укрепване на независимостта на съдебната власт, но се посочват структурни опасения, които продължават да съществуват в няколко държави членки във връзка с независимостта на съдебната власт.

През годината беше прието и първото по рода си решение за изпълнение съгласно Регламента относно обвързаността с условия. С това решение се налагат мерки за защита на бюджета срещу последиците от нарушения на принципите на върховенството на закона. То засяга също така обществените поръчки, ефективността на прокурорските действия и борбата с корупцията в Унгария.

10

ТЕНДЕНЦИИ ПРИ ПРИЛАГАНЕТО НА КОНВЕНЦИЯТА ЗА ПРАВТА НА ХОРАТА С УВРЕЖДЕНИЯ

Законодателят на ЕС предприе действия за осигуряване на справедливи минимални работни заплати, включително за хората с увреждания. Европейският парламент направи няколко нови предложения за улесняване на прилагането от ЕС на Конвенцията за правата на хората с увреждания (КПХУ), включително в изборното законодателство на ЕС, преди изборите за Европейски парламент през 2024 г. Използването на фондовете на ЕС за институционализация обаче продължава да поражда безпокойство.

На национално равнище продължават да съществуват значителни разлики между равнището на участие на хората с увреждания на пазара на труда и това на останалите участници на пазара на труда и в образователната система. Държавите — членки на ЕС, са постигнали ограничен напредък в предоставянето на подходяща помощ и в прекратяването на сегрегирани подходи.

Беше отбелязан напредък при прилагането на директивите на ЕС за достъпност и на националните програми за достъпност. Държавите членки обаче не са спазили сроковете за транспониране, а напредъкът остава неравномерен. Държавите са положили значителни усилия да посрещнат хората, бягащи от Украйна, включително тези с увреждания. Комитетът за правата на хората с увреждания (Комитет за ПХУ) поиска отговори на широк кръг от въпроси, отправени към ЕС в списък, който изпрати на Европейската комисия.

Шведската национална рамка за мониторинг започна да работи, така че всички държави членки и ЕС вече разполагат с рамката, която се изисква в член 33, параграф 2 от КПХУ.

Член 27 от КПХУ изисква хората с увреждания да могат да изкарват прехраната си чрез свободно избран или приет труд на пазар на труда и в работна среда, която е отворена, приобщаваща и достъпна за хората с увреждания. Комитетът за ПХУ разясни това задължение в Общ коментар № 8 (2022 г.), включително като отбеляза, че защитената заетост, с едно ограничено изключение, не е приемлива като мярка за насърчаване на заетостта на хората с увреждания съгласно КПХУ.

Статистическите данни на равнището на ЕС и на национално равнище показват, че разликата в заетостта за хората с увреждания продължава и в момента възлиза на 23,1 процентни пункта. Освен това, въпреки реформите, насочени към подобряване на участието в отворения пазар на труда, все още се насърчава сегрегираната заетост и не се предоставя достатъчна подкрепа на хората с увреждания, за да се гарантира, че те имат достъп до пазара на труда. Това важи особено за жените и по-възрастните хора. Директивата за минималната работна заплата ще спомогне за подобряване на положението на хората с увреждания, но сама по себе си няма да промени националните практики в областта на заетостта.

СТАНОВИЩЕ 10.1 НА FRA

Държавите — членки на ЕС, следва да предприемат ефективни действия за преодоляване на недостига на заетост за хората с увреждания чрез всеобхватни и целенасочени мерки във всички сектори на икономиката, за да се постигне пълно включване в заетостта. Европейската комисия следва да наблюдава прилагането на новата Директива относно минималната работна заплата, включително доколкото тя се отнася до хората с увреждания. В това отношение държавите членки следва да обърнат специално внимание на хората с увреждания, следвайки насоките на Комитета за ПХУ.

Държавите членки следва постепенно да премахнат защитената заетост в съответствие с КПХУ. Те следва да въведат ефективни мерки за интегриране на лицата, работещи там в отворения пазар на труда. Във връзка с това те следва да обърнат специално внимание на насърчаването на възможностите за работа за жените и възрастните хора с увреждания.

СТАНОВИЩЕ 10.2 НА FRA

За да се улесни преходът от образованието към пазара на труда, държавите — членки на ЕС, следва да предоставят достатъчна помощ на учениците с увреждания на всички нива на образование. Те следва да гарантират, че цялата учебна среда в началното, средното и висшето образование е приобщаваща и напълно достъпна.

В член 24 от КПХУ се признава правото на образование на хората с увреждания и се изисква упражняването на това право без дискриминация и въз основа на равни възможности. От държавите — страни по Конвенцията, се изисква да осигурят приобщаваща образователна система на всички равнища и учене през целия живот.

Въпреки това хората с увреждания продължават да се сблъскват със значителни трудности при достъпа до образователните системи. Те е по-малко вероятно да завършат средното си образование и да получат дипломи, полезни за пълно участие в пазара на труда, а също така и да се запишат да следват или да завършат висше образование. Съществуват и предизвикателства в прехода между образованието и пазара на труда.

Сградите и другите аспекти на учебната среда са недостатъчно достъпни за хората с увреждания. Държавите членки продължават да използват сегрегирана учебна среда, вместо да инвестират в цялостна и приобщаваща редовна образователна система.

СТАНОВИЩЕ 10.3 НА FRA

Държавите — членки на ЕС, следва да прилагат изцяло съществуващото законодателство на ЕС в областта на уврежданията, включително Европейския акт за достъпността и Директивата относно достъпност на уебсайтовете. В области като обществения транспорт и инфраструктурата те следва да изпълняват изцяло задълженията си съгласно член 9 от КПХУ. Европейската комисия може да разгледа предложения за разширяване на обхвата на директивите за достъпност към други области.

Съгласно член 9 от КПХУ се изисква хората с увреждания да имат пълен достъп до обществото, включително до физическата среда, транспорта, информацията и комуникациите, в т.ч. информационните и комуникационните технологии и системи, както и до други съоръжения и услуги, отворени или предоставяни на обществеността, както в градските, така и в селските райони. ЕС е приел съответни директиви в тази област, като например Европейския акт за достъпността и Директивата относно достъпността на уебсайтовете, и е постигнал напредък при включването им в националното законодателство и тяхното прилагане. Въпреки това значителен брой държави членки са пропуснали крайния срок за включване на Европейския акт за достъпността в националното законодателство и през следващите години все още трябва да се постигне напредък, за да се гарантира пълното му прилагане.

При оценката на Европейската комисия също така беше установено, че остават значителни предизвикателства при въвеждането на Директивата относно достъпността на уебсайтовете в националното законодателство. Те са видими и в националните доклади. Въпреки известния напредък продължават да съществуват предизвикателства и в други области на достъпността, като например по-широката достъпност на инфраструктурата и областта на обществения транспорт. ЕС е издал законодателство в някои области.

През 2022 г. отбелязахме както напредък, така и неуспехи по отношение на защитата на основните права. Във *FRA's Fundamental Rights Report 2023* (Доклад на FRA относно основните права (2023 г.) се прави преглед на важните развития в ЕС от януари до декември 2022 г. и се представят становищата на FRA по тях. В документа се отбелязват както постиженията, така и оставащите проблемни области, и се предоставя информация за най-важните въпроси, които определят характера на дискусиите за основните права в целия ЕС.

Тази година фокусът е върху последиците за ЕС от войната в Украйна в областта на основните права. В останалите глави се обсъждат Хартата на основните права на ЕС; равенството и недискриминацията; расизмът, ксенофобията и свързаната с тях нетърпимост; интегрирането на ромите; убежището и миграцията; информационното общество; неприкосновеността на личния живот и защитата на данните; правата на детето; достъпът до правосъдие, както и тенденциите при прилагането на Конвенцията за правата на хората с увреждания.

НАСЪРЧАВАНЕ И ЗАЩИТА НА ВАШИТЕ ОСНОВНИ ПРАВА В ЦЕЛИЯ ЕС —

За пълния текст на *FRA's Fundamental Rights Report 2023* (Доклад на FRA относно основните права (2023 г.) вж. <https://fra.europa.eu/bg/publication/2023/fundamental-rights-report-2023>

Вж. също свързаните с тази тема публикации на FRA:

- FRA (2023 г.), *Доклад относно основните права (2023 г.)* – становища на FRA, Люксембург, Служба за публикации, <https://fra.europa.eu/bg/publication/2023/fundamental-rights-report-2023-fra-opinions> (достъпен на всичките 24 официални езика на ЕС).
- FRA (2023 г.), *Fundamental rights implications for the EU of the war in Ukraine* (Последици за ЕС от войната в Украйна в областта на основните права), Люксембург, Служба за публикации, <https://fra.europa.eu/bg/publication/2023/fr-2023-focus-war-in-ukraine> (достъпен на английски и български език)

Предишните годишни доклади на FRA за предизвикателствата и постиженията в областта на основните права в Европейския съюз са достъпни на [уебсайта](#) на FRA (достъпни на английски, френски и български език).

ДОПЪЛНИТЕЛНА ИНФОРМАЦИЯ

FRA — АГЕНЦИЯ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Виена – Австрия
тел.: + 43 158030-0 – факс: + 43 158030-699
fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights
 linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
 twitter.com/EURightsAgency

Служба за публикации
на Европейския съюз